

ONUITPOTTELIJK

cultuur
centrum
Stad Genk

MUNTAGNA NERA

C-mine cultuurcentrum

**MIJN
ERF
GOED**

Verrijzenis van de legendarische Italo-Belgische muziekclub

Wie herinnert er zich niet de fameuze Italo-Belgische muziekclub Muntagna Nera? Voor West-Europa's meest gerenommeerde zalen, bracht de groep Genkse migrantenzonen en -dochters hartverscheurende levensliederen. Muntagna Nera zette de Limburgse coal-mine-blues op de wereldkaart. Daarna werd het stil rond de groep... Dertig jaar later overhaalt Björn Schmelzer de vergeten sterren van toen om opnieuw het podium te beklimmen, samen met de stemmen en snaren van grandelavoix.

Muntagna Nera bestond van 1978 tot 1983. De club verzamelde kortstondig de beste en meest authentieke stemmen uit de Italiaanse gemeenschap van Limburg. Muntagna Nera bestond uit zangers, muzikanten en dichters die door de jonge, enthousiaste Angelo de Simone werden bijeengebracht nadat hij als student in Leuven daar de NCCP (Nuova Compagnia del Canto Popolare) hoorde en als door een bliksem getroffen werd. De Muntagna Nera bood een alternatief voor wat er al aan Italiaanse muziek voorhanden was. In plaats van commerciële Italiaanse schlagers, het repertoire van de balorkesten die verschillende beroemde jazz-muzikanten zou voortbrengen zoals de Gruarins en de Bisceglia's of de dansen van de folkloregroepen (Campagnoli, Bella Italia, Paesani) koos de club voor minder vanzelfsprekend repertoire: van traditionele tammuriata's tot café-chantant. De eerste repetities vonden plaats in het achterzaaltje van een oude cinema in de Vennestraat in Genk. Angelo droomde ervan om de verschillende oude, meridionale repertoires bij elkaar te brengen. Dat lukte met de hulp van Maria Morgante die de rijke Napolitaanse traditie

vertegenwoordigde en met Salvatore Carlino die de carrittera's en stornelle uit Sicilië kende, Mario Leuci, Mauro Sfamurri en zijn vader, die de traditionele instrumentale muziek wisten te bewaren en Pina Battista, die in het Calabrees en Siciliaans zong. Michele Zori hoort op Radio Internazionale een oproep van Angelo en dient zich aan. We zijn in '79. Perfectionisme en bescheidenheid leggen hem in het begin het zwijgen op en maken hem eerst tot de roadie van de groep. Tot de club een belangrijk concert heeft in de Gaité in Brussel en Carlino ziek valt... Michele wordt een revelatie en een van de sterzangers van de Muntagna Nera. Een galaconcert in De Muntschouwburg in '81 doet Angelo beslissen om er ook Sardische zangers en dichters bij te vragen. Hij ontmoet Ivo Deledda, die hij kende van de Internationale school in Mol. Met Ivo komen zijn broer Tore, hun vader, de dichter Giorgio en de zangers/dichters Giovanni Boccoli, Domenico Trunconi en Antonio Todde erbij en met hen de tenore-traditie, de poëzie en de cantu a chitarra. Het optreden wordt een groot succes, met felicitaties van koning Boudewijn en koningin Fabiola. Giorgio zou in dat jaar terugkeren naar zijn geboortedorp Posada. In '82 gaat de club internationaal met optredens in Duitsland, Nederland, Luxemburg en Frankrijk. Een aanvraag voor een concert in Carnegie Hall in '83 en een mogelijk gastoptreden op het festival van Sanremo vormen twee laatste hoogtepunten, maar de club gaat uiteindelijk niet naar New York, tot spijt van sommigen en Toto Cutugno wint Sanremo met "L'Italiano". Het klimaat is veranderd: te veel stemmen, te veel persoonlijkheden doen Angelo besluiten de groep te ontbinden. Op dat moment zijn de meesten al andere wegen opgegaan...Muntagna Nera is nog slechts een vage herinnering...

MARIA MORGANTE

Maria Morgante (62) is tegelijkertijd de kleinste en de grootste Italiaan in dit gezelschap. Waar de andere Muntagna Nera-vrouwen een eerder low profile bewaren, belichaamt Maria in haar korte lijf op torenhoge stiletto's de kwetsbaarheid, de waardigheid, en de trots van de zuidelijke Italiaan. Maria's stem is volkomen proportioneel met haar lichaam: klein en breekbaar, maar doordrongen van een voelbare mediterrane blues. Zelfs wie geen Italiaans verstaat proeft het lied in La Miniera, een lied over een Amerikaanse mijnramp in 1927. Dit is het verhaal van Maria.

"Ik kom uit het dorpje San Severino de Centola onder Salerno, een dorp waarvan toeristen dromen omdat het alles heeft: zon, bergen, zee. Ik herinner me dat ik als klein meisje aan de meester vroeg of ik naar het toilet mocht, en dat ik me vervolgens verloor in de bloemen - de ciclamini, de viooltjes -, of achter een hagedis aanrende om zijn staart te pakken. Dat spijbelen leverde slaag op, maar die had ik ervoor over.

Mijn vader en moeder hebben elkaar leren kennen toen papa vlak na de oorlog als Calabrese smokkelaar in het dorp van mijn moeder terecht kwam. Mijn vader had op z'n 13de zijn vader verloren en moest van dan af zijn plan trekken. Mijn moeder kwam uit een groot gezin en werd als meid uitbesteed bij een welgestelde familie om iets bij te verdienen. In 1954, toen ik zeven was, vertrok mijn vader naar Genk, op de vlucht voor die armoede, en om zijn kinderen een toekomst te geven. Het leven in ons dorp was mooi, maar er was geen toekomst omdat er geen fabrieken waren.

In 1956, toen ik 9 was, reisde mijn moeder mijn vader achterna, naar een koud en donker land waar we niks vanaf wisten. Zonder mijn vader te waarschuwen nam ze op een dag de trein met haar twee kinderen (en een derde kind in de buik) voor een reis van 30 uur. De avond voor ons vertrek verborg ik het naaimandje dat mijn trots was als klein meisje onder de houtoven, om het te bewaren voor mijn terugkomst (ik heb het jaren later helaas niet teruggevonden daar). Ons vertrek de ochtend daarop zal ik nooit vergeten, want mijn hele familie holde huilend de trein achterna.

Toen we hier op een kille oktoberdag per tram aankwamen – we stapten af in de Onderwijs- laan, dat weet ik nog precies – was er geen papa om ons af te halen. Toen we met papa herenigd waren heeft een Italiaanse familie uit Salento ons in hun kleine mijnwerkershuisje opgevangen. Toen ik 's nachts naar het toilet wou moest ik via hun slaapkamer, langs hun bed, naar het toilet, en dat vond ik gênant. Tegenover die familie woonde een Calabrees gezin met meer ruimte dat ons thuis opgevangen heeft, en dat mijn moeder naar het André Dumont ziekenhuis bracht toen ze na 20 dagen in België beviel van mijn broer.

Omdat we niet meteen een huis kregen, moesten we eerst naar de barakken op het Haneveld, die leken op een concentratiekamp uit de Tweede Wereldoorlog. Er lag beton op de vloer, er waren stapelbedden, en de hoge vensters waren dichtgeplakt. De WC's en de waterpomp waren een eeuwigheid ver van onze barak verwijderd. Mijn moeder had nooit sneeuw of ijs gezien, en bij de eerste tocht van de pomp naar de barakken gleed ze uit met een volle emmer water.

Uiteindelijk hebben we één jaar gewoond in de Primo Campo, daarna zijn we naar de cité verhuisd waar we andere Italiaanse gezinnen leerden kennen. Met de zoon van een gezin uit Napels ben ik op m'n 14de getrouwd: ik keek op naar mijn toekomstige echtgenoot omdat hij een mooie man was, maar ik was bang voor wat er in mijn huwelijksnacht ging komen omdat ik nauwelijks voorgelicht was. Toen ik mijn moeder ooit vroeg of de maandstonden ophielden als je zwanger was kreeg ik een draai om de oren omdat ze niet wou dat ik "het over dat soort vieze dingen" had.

Ik weet nog goed dat mama altijd zong. Ze genoot erg van liedjes als La Spagnola of La Campagnola bella, over een jonge vrouw die op het veld werkt – in Italië zongen meisjes die landarbeid verrichten antwoordzangen om de lange dag door te komen. De liedjes die ze zong gingen vooral over afscheid en heimwee: iedereen kende ze. Er werd ook veel in groep gezongen. Iedereen had een open haard waar bij 's avonds verteld en gezongen werd. Dat groepsgevoel namen we mee naar Genk. Televisie hadden we de eerste jaren uiteraard niet, wel radio. Daar werd 's avonds naar geluisterd om via de nieuwsberichten toch maar iets uit het moederland op te vangen, want veel ander contact was er niet. Ik heb de dood van mijn oma pas 6 weken na haar begrafenis vernomen. Dat deed heel veel pijn, want ik was misschien wel gelukkig op het moment dat zij stierf.

België was een kil land vergeleken met Italië. Feest was in Italië echt feest, zeker bij de talrijke processies ter ere van de madonna. Dan werd het beeld van Maria door de dorpsstraat gedragen, en hingen de meisjes de mooiste lakens uit het raam. Dan plukten we de gele bloemetjes van de bremstruiken, en strooiden die uit grote korven voor de madonna uit. Aan het einde van de stoet volgde de fanfare. De kerk mochten we enkel met ons hoofddoekje op betreden. Na de mis was er feest met veel lekker eten, en vlees. Dat kwam op gewone dagen maar zelden op tafel, tenzij bij de jaarlijkse varkensslacht. De keuken bij ons was gebaseerd op groenten, en heel veel brood dat om de drie dagen gebakken werd. Het hele dorp rook daarvoor. Voor de kinderen was er telkens ook iets speciaals, een stukje pizza bijvoorbeeld.

Ik ben Italië altijd blijven missen: die jaren in Italië waren de gelukkigste van mijn leven, hoe lang dat ook geleden is. Ik heb hier kinderen en kleinkinderen, maar ik heb altijd willen teruggaan. Het was hier koud en ongezellig, en we werden voortdurend uitgemaakt. Ik ga elk jaar op vakantie in Italië, maar ik ben daar een vreemde geworden zoals ik hier altijd een vreemde gebleven ben: elke keer als ik naar Italië terugga migreer ik opnieuw, hoewel ik nog altijd het Napolitaanse dialect beheers. De meeste familie daarginds is intussen gestorven, maar er zijn nog een paar nichten met wie ik wel eens bel.

Ik ben zelf beginnen zingen toen ik 12 was, en ik wou er later ook wel wat mee doen, maar dat kon niet toen mijn man en ik een zaak begonnen. Ik heb wel een tijdje bij Bella Italia gezongen begin jaren '80, een folkgroep die door Vittorio Tamburo gesticht is met de bedoeling onze cultuur te bewaren en te verspreiden in Genk. We brachten in principe de gehele Italiaanse cultuur, maar veel kwam toch uit het zuiden. We deden zelfs partizanenliedjes op feesten van de combattenti (de oud-strijders).

Met Bella Italia deden we eigenlijk wat Björn Schmelzer nu doet: de muziek uit de dorpen opgraven die wij niet meer kennen. Ik heb er overigens geen moeite mee dat een jonge Belg ons onze muziek leert: Björn is net een Italiaan, ik voel me goed bij die jongen. Ik ken niet alle liederen die hij heeft toegevoegd aan ons oorspronkelijke Muntagna Nera-repertoire, maar ik herken ze wel als Italiaans door de melodieën.

Een lied als *La Minièra* zit in mijn ziel omdat vrijwel iedereen die ik hier ken mijnwerker is. Als ik dat zing ben ik Italiaanse omdat ik dan meevoel met de Italianen die hier omgekomen zijn. De herinneringen aan al die gestorven mijnwerkers blijven in je ziel zitten. Onlangs was er op de RAI een overlevende van de mijnramp in Marcinelle [in de fel verouderde mijn Le bois du Cazier kwamen op 8 augustus 1956 262 kampels om het leven, onder wie 136 Italianen – SG]. De Belgen hadden daar ook een groot aantal slachtoffers te betreuren [95 – SG], maar voor ons was het offer dubbel omdat we hier niet aanvaard werden. Ik wil niet racistisch zijn, maar de migranten die na ons kwamen hebben eigenlijk niks meegemaakt: toen de Turkse en Noord-Afrikaanse mijnwerkers hier aankwamen stond alles voor hen klaar."

ANGELO DE SIMONE

Angelo de Simone (52) is het beste argument tegen een al te eenzijdige stereotypering van de Italiaanse migranten in Genk. Als zoon van een Genkse mijnwerker uit Puglia, is Angelo een hoogopgeleide, gecultiveerde levensgenieter die – met en zonder Muntagna Nera – al decennia lang aan de emancipatie van de Italiaanse volksmuziek in België werkt. Als zanger bewijst Angelo dat de ziel die onder zijn beschaafde buitenkant zindert zo Italiaans is als die van zijn collega's bij Muntagna Nera. Dit is het verhaal van Angelo.

"Ik heb in 1958 in de buik van mijn moeder het Atomium bezocht tijdens de wereldtentoonstelling. Mijn moeder is afkomstig uit de Posillipo-wijk van Napels, mijn vader uit het stadje Nardò in de buurt van Lecce. Nardò is in het jaar 1000 gesticht, maar het beschikt over minstens evenveel prachtige barokkerken als Lecce. Mijn vader en moeder hebben elkaar tijdens de Italiaanse bezetting van Albanië leren kennen, waar mijn moeder au pair was en mijn vader schrijnwerker. Ze zijn tien jaar in Albanië gebleven, maar verhuisden naar Napels toen de communisten Albanië overnamen. In Napels was het door lokaal corporatisme voor niet-Napolitaanse schrijnwerkers onmogelijk om als timmerman te werken, en mijn vader had onvoldoende kapitaal om een eigen zaak te beginnen in Lecce. En dus drong de mogelijkheid van emigratie naar België of naar Venezuela zich op. Vader heeft uiteindelijk voor België gekozen omdat hij al wat Frans sprak. Maar in Milaan werd door loting beslist dat hij niet naar Luik of La Louvière mocht – zijn eerste keuze – maar naar Limburg moest.

De eerste zes maanden brachten mijn ouders in de primo campo door, daarna kregen ze een huis. Omdat mijn vader niet tot de eerste generatie migranten behoorde heb ik nooit echt dramatische verhalen over het vroegste verblijf in Genk gehoord: er waren hier al landgenoten, er was de vakbond, er was de missie. Mijn ouders vertelde veel meer over Albanië dan over de eerste Belgische jaren, in die mate zelfs dat ik soms de indruk heb dat mijn achtergrond Albanees was.

In huis was vooral mijn moeder de zanger. Ze zong de Napolitaanse liederen van haar generatie, liederen die iedereen kent (zoals Marechiaro van Claudio Villa). Mijn vader was een operaliefhebber die zelfs naar Bari reisde om belangrijke producties te zien. Eigenlijk zou je kunnen zeggen dat mijn vader, die een gecultiveerd man was, pech gehad heeft door de oorlog. Hij is er niettemin in geslaagd zijn kinderen in de Internationale School in Mol binnen te krijgen. Die was in 1960 opgericht voor de kinderen van de ambtenaren van Euratom, de prille Europese Gemeenschap voor Atoomenergie. Maar er liepen ook twee andere soorten kinderen school: die van de ingenieurs en ambtenaren van de Antwerpse vestigingen van BASF en Bayer, én die van een aantal Italiaanse migranten uit Genk. Zo kwamen wij als arbeiderskinderen in een zeer elitaire Europese topschool terecht.

Mijn vader wou ons een goede opleiding geven om ons daarna terug naar Italië te sturen. Bij mijn oudste broers is dat gelukt, en het zag er naar uit dat ook ik die weg op zou gaan. Maar ik was rebels, ik wou niet terug naar Lecce. Waar ik dan naartoe wou, vroeg mijn vader? Naar een Belgische universiteit, zei ik. Dan toch naar een Franstalige? Maar ik wou naar een Vlaamse universiteit, en dus studeerde ik criminologie en communicatiewetenschappen aan de KU Leuven.

Ik ben al mijn hele leven geïnteresseerd in de Italiaanse volksmuziek, maar ik ben er actief mee aan de slag gegaan toen ik als student in Leuven een concert van de Nuova Compagnia di Canto Popolare bijwoonde – ik kende hen weliswaar al eerder van televisie. De NCCP was de eerste Italiaanse folk revival groep, die destijds hetzelfde werk deed als Björn nu: op zoek gaan naar Italiaans volksrepertoire. De toenmalige artistieke leider van NCCP, Roberto de Simone, is nu directeur van het theater in Napels.

Mijn moeder kende de muziek niet die NCCP onder de aandacht wou brengen. Zoals bij de meeste migranten ging haar hart uit naar het Napolitaanse belcanto. Dat is niet zo vreemd, want de periode van de migratie is ook de periode waarin de fonograaf werd uitgevonden, en waarin de massamedia geboren werden. Die gaven de muziek van sterren als Claudio Villa of Mario Lanza een enorme buitenlandse boost, waardoor dat repertoire de referentie werd. Toen ik zelf concerten begon te organiseren gebeurde het vaak dat Belgische Italianen bij het optreden van een goede groep uit Napels opsprongen met de vraag wanneer ze nu eens "echte" Italiaanse muziek te horen zouden krijgen. Lees: Napolitana. De media hebben goed meegewerkt aan de hegemonie van het Napolitaanse repertoire: toen eind jaren '70 Radio Internazionale werd opgericht in Genk, deden die de eerste maanden dat ze in de ether waren vooral een beroep op de 78-toerenplaten die migranten uit Italië hadden meegebracht. En dus hoorden we weer die Napolitaanse liedjes..."

MICHELE ZORI

Michele Zori (54) is een indrukwekkend natuur-talent. Hij beschikt over een fraaie baritonstem met een vleugje "korrel" erop, maar ook over een natuurlijk instinct voor muzikale verhalen en retorische overtuiging. Dat laatste blijkt uit het verhaal van Michele dat – zelfs zonder uitvergroting – een prachtige film zou opleveren.

Michele werd in Genk geboren uit een Sardische vader en een moeder uit Molise, de weinig bekende regio tussen Abruzzo en Puglia. "Mijn vader is alleen naar Genk gekomen, en werd als ongetrouwde man in de barakken in Waterschei ondergebracht, omdat gezinnen voorrang kregen voor huisvesting in de cité. Men verwijst wel eens spottend naar die barakken als "concentratiekamp", maar in werkelijkheid was het dat ook, eerst voor Polen tijdens de oorlog, daarna voor krijgsgevangenen Duitsers.

Mijn vader heeft de oorlog in Griekenland en Albanië meegemaakt, en sprak daarom vlot Grieks, in die mate zelfs dat veel Genkse Grieken dachten dat hij een van hen was. Voor een in 1918 geboren man was het uniek dat mijn vader zoveel talen kende, al was het jammer dat hij niet lang naar school kon: dat was enkel weggelegd voor de oudste zoon, die er helaas de capaciteiten niet voor had. Mijn vader had die wel, maar die moest achter de schapen aan. Dat maandenlange buitenleven lag hem niet, en zo kwam hij als ongetrouwde man in Genk terecht. Omdat hij kon lezen en schrijven was hij voor ongeletterde landgenoten gedurende de oorlog en zelfs voor sommige vrienden in Genk het enige contact met het thuisland. Hij schreef dan ook geregeld hun brieven, en in die hoedanigheid leerde hij veel mensen kennen, ook een latere oom en tante van mij, die zich ontfemden over de jonge vrijgezel en hem geregeld uitnodigden om bij hen thuis te komen eten en zijn was te doen.

Een van de weinige manieren voor Genkse Italianen om met het thuisland in contact te blijven en het wurgende heimwee de kop in te drukken, waren hele muren vol foto's van de familie die in Italië was achtergebleven. Van broers, zussen, neven, nichten, en de kinderen van al die mensen. Via die foto's maakten buitenstaanders met de familie kennis, en zo gebeurde het dat het oog van mijn vader op mijn moeder viel, de dochter van een zus van de vrouw des huizes die in een klein dorpje in Molise woonde. Of mijn vader eventueel geïnteresseerd was om met haar kennis te maken?

Mijn vader was geïnteresseerd, en dus schreef mijn latere tante haar zus met de vraag of een Sardische man uit België met haar dochter mocht kennis maken. Je moet je trachten voor te stellen hoe moeilijk dat in die tijd was. Voor de toekomstige schoonouders van mijn vader was België verder dan Amerika, tenminste mentaal, want Amerika was een soort beloofde land. Maar mijn vader mocht naar mijn moeder schrijven. Mama had thuis de zorg voor haar broers en zussen overgenomen van haar eigen moeder omdat haar vader in de oorlog was omgekomen, en haar moeder daardoor in het veld moest werken om toch iets van een inkomen te hebben. Wij kunnen ons nu nauwelijks nog iets voorstellen bij het concept armoede. Omdat mijn moeder al vroeg geen vader meer had, daalden haar kansen voor een goed huwelijk, hoewel er toch interesse was van lokale jongens die ook in hetzelfde armoedeschuitje zaten.

Na een aantal brieven is mijn vader in eigen persoon naar Molise getrokken, al was ook dat een avontuur. Omdat hij in die tijd vrijwel geen verlof had moest het bezoek op een heel korte periode plaatsvinden, die voor een groot deel opging aan de lange treinreis heen en de even

lange treinreis terug. Uiteindelijk heeft mijn vader maar een paar dagen in Molise doorgebracht, en het zou me verwonderen dat hij mijn moeder meer dan van gezicht heeft leren kennen (een privé onderhoud was uiteraard ondenkbaar). Hoewel mijn toekomstige grootmoeder de verbintenis aanvankelijk niet zag zitten was ze onder de indruk van mijn vaders vriendelijkheid en degelijkheid: het was toen al duidelijk dat het een man van zijn woord was.

En dus mochten mijn vader en moeder trouwen – zonder elkaar eigenlijk echt te kennen –, maar ook dat was praktisch haast niet te regelen omdat hij er geen verlof voor kreeg. Vervolgens hebben ze besloten om via procura een papieren "afstandshuwelijk" aan te gaan – pa hier, ma daar – met vervangers die in plaats van de ontbrekende partners de honneurs waarnamen. Pa koos een vriend, ma koos haar oom. Met die oom is ze vervolgens naar Milaan gereisd. Vanaf Milaan moest ze in principe alleen verder reizen, maar in haar treincompartiment bleek een Sardisch gezin te zitten dat ook naar Genk emigreerde, en dat mijn moeder in Genk aan mijn vader kon "overhandigen". Anders was het voor haar (en voor mijn oom) de totale horror geweest, die lange reis naar een man die ze eigenlijk niet kende, en die bovendien dubbel zo oud was als zij (pa was 36, ma nauwelijks 18).

Mijn moeder heeft zich de eerste jaren in Genk, voordat ik geboren werd, de ogen uitgehuld. Zowel mijn vader als mijn moeder hebben maar drie jaar onderwijs genoten, tot de derde lagere school (mijn vader mocht zoals gezegd niet verder). Aardrijkskunde maakte geen deel uit van het toenmalige vakkenpakket, en dus kende mama enkel het paradijselijke klimaat en de overdonderende natuur van haar eigen dorp dat op 400 meter hoogte in de bergen lag, op 10 kilometer van een schitterend blauwe zee

die ze elke dag zag. Mama kon zich al niet voorstellen dat er in het noorden van Italië zo iets als de Povlakte lag, die helemaal plat is, en quasi zo groot en zo plat als België.

Zwartberg was een totale cultuurschok daarna. Alles was grijs en zwart, en er viel hier elke winter sneeuw die drie, vier, soms vijf maanden bleef liggen omdat het altijd lang bleef vriezen. Als het niet sneeuwde regende het. Bovendien was mama tijdens die eerste jaren een groot deel van de dag alleen, omdat mijn vader alleen middagpost wou doen. Mijn vader was zich zeer bewust van zijn gezondheid, en dus wou hij niet alleen niet 's nachts werken, maar maakte hij ook een beredeneerde afweging tussen een beter inkomen als mijnwerker onderaan in de tij (waar het meeste geld te verdienen was, maar ook het meeste stof hing, en soms vreselijke ongelukken gebeurden), of een minder lucratieve baan als "maneuver" in de grote galerijen, waar veel minder stof hing. En dus koos hij voor de tweede optie, waardoor hij een lager inkomen kreeg, en luxe bij ons totaal onmogelijk was. Mijn mama had gelukkig een goed economisch inzicht, waardoor ze de eindjes wel aan elkaar geknoopt kreeg, in die mate zelfs dat buurvrouwen met meer geld zich afvroegen hoe ze het klaar-speelde mezelf en mijn beide broers zo goed te voeden en mooi gekleed te laten gaan.

Van 's middags, vlak na de lunch, tot ongeveer middernacht was papa weg. De eerste jaren zat mama dan voor het venster naar buiten te kijken, zonder familie, zonder kennissen. Vriendschap groeit maar traag als je nog geen echte band gesloten hebt met andere Italianen of de andere mensen in de straat. Mijn geboorte bracht in elk geval verse levensvreugde, en sociale contacten. Zo ook de geboorte van mijn broers.

Mama zong graag om haar heimwee en nostalgie de kop in de drukken, zeker tijdens de zomer. Ze zong liedjes als *Lazzarella*, *A Sunnanbula*, *Chella-la*. Liedjes over emigratie, armoede, bevrijding, liefde. Over nostalgie dus. En ze genoot intens van oude Napolitaanse liedjes op de radio, zoals *O Sole Mio* of *Torna a Surriente*. Als we ook maar riskeerden te verroeren als die liedjes weerklonken – vooral als ze door tenor Claudio Villa gezongen werden – kregen we een draai om de oren. Want dan moest het muisstil zijn, en dat moest ook als het radionieuws opstond, want dat was zowat de enige mogelijke bron van informatie uit het moederland.

Ik heb pas later ontdekt hoe bekend die Napolitaanse liedjes zijn, en hoe belangrijk ze waren voor geëmigreerde Italianen. Dat gebeurde toen ik zelf interesse voor muziek kreeg. Maar het is niet mijn eigen muziek. Wat is trouwens mijn eigen muziek? Ik zit qua afkomst tussen twee vuren: Molise en Sardinië. Als ik in Sardinië ben moet in elk geval alles wijken voor Sardische dingen. Ik kan er niks aan doen dat ik geen Sardisch spreek, maar ik vind het heel jammer. Ik ben enorm aangetrokken door de Sardische volksmuziek, door de cultuur die er heerst, door de unieke gastvrijheid en familiebanden daar.

In tegenstelling tot één van mijn broers, die een technische knobbel heeft, was ik als kind vooral geïnteresseerd in tekenen en zingen. Ik had ook graag een accordeon gehad, maar ik heb het niet durven vragen aan mijn ouders omdat ik wist dat ze zich dat niet konden veroorloven, laat staan dat ze het geld hadden om een lesgever betalen. Ik had ook graag muziek of kunst willen studeren: mijn leraren van de lagere school kwamen thuis vertellen dat ik eigenlijk naar de academie of het conservatorium zou moeten, maar daar had mijn vader geen oren naar: eerst je brood verdienen was de boodschap. Ik neem hem dat ook niet kwalijk. En dus ben ik, een beetje tegen mijn zin, A2 Elektromechanica gaan

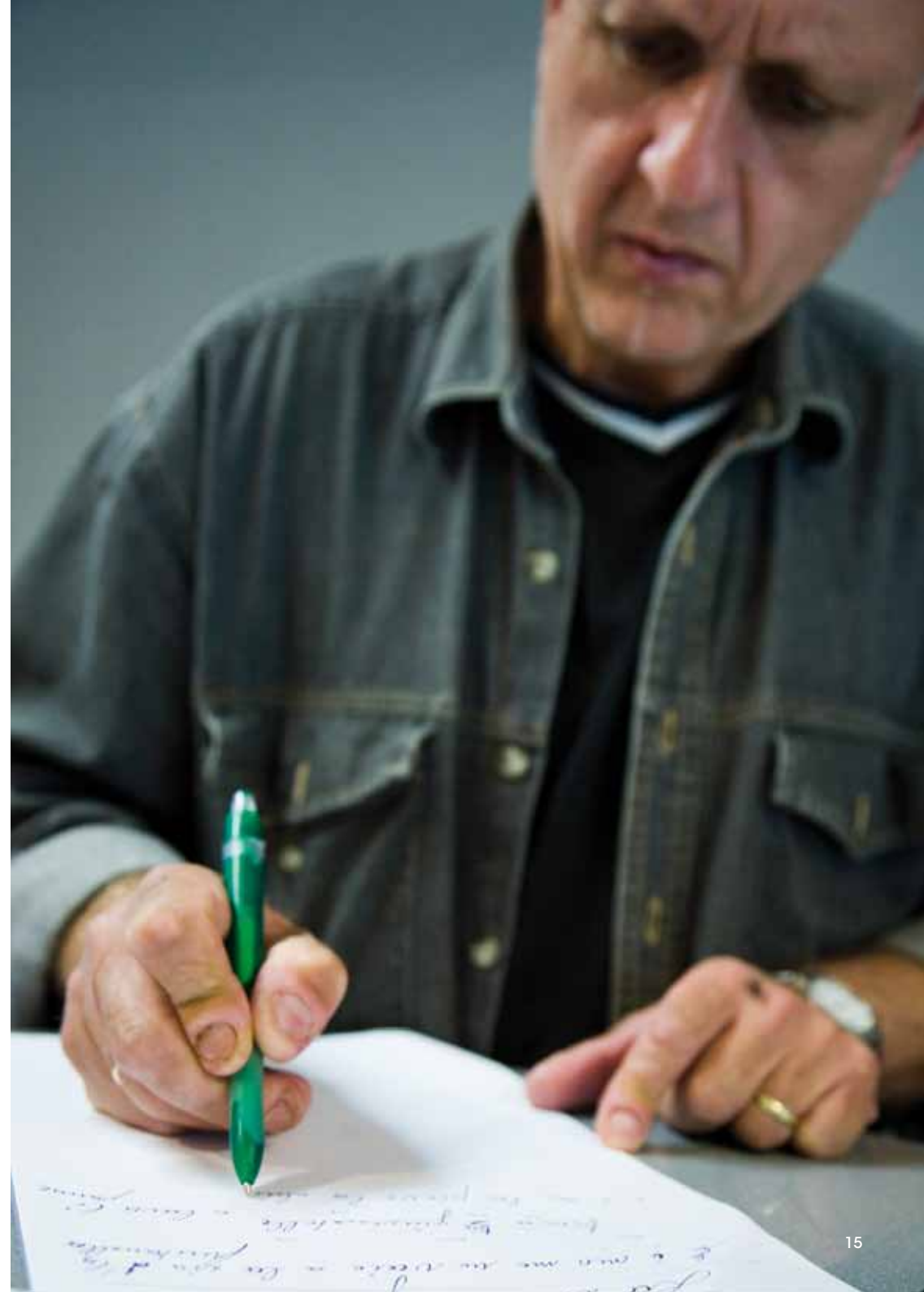
studeren, en ben ik daarna in die hoedanigheid in de Fordfabriek terechtgekomen.

Ik heb altijd graag naar live muziek geluisterd, en ik was niet weg te slaan bij de orkesten die overal opgericht werden toen ik jong was. Ik heb mijn eigen stem ook niet ontdekt, al weet ik dat het niet vanzelfsprekend is dat je kan zingen: zingen is een gave van God. Ik heb Bella Italia helpen oprichten en daarna ben ik bij I Campagnoli terechtgekomen, de folkloristische dans- en zanggroep die in 1968 in Genk werd opgericht om de afstand met Italië te overbruggen, en om onze folklore bekend te maken in Genk en omstreken. Ik ben momenteel één van de zangers van de groep, maar er zijn er nog anderen. Ons repertoire komt vooral uit Midden- en Zuid-Italië, maar de dansen zijn vooral uit het diepe zuiden, behalve uit Sardinië, dat is een andere cultuur. De Sardische groep Grazia Deledda uit Genk-Winterslag brengt bijvoorbeeld Sardische liederen in traditionele klederdracht. I Campagnoli bestaat ook nog, maar het wordt steeds moeilijker om de jeugd te motiveren om deel te nemen. Die hebben niet meegemaakt wat wij hebben ervaren, en het moederland zegt hen ook minder. Bovendien is het niet macho om aan volksdans te doen. Zoals het voor jonge gasten ook niet cool is om ballet te dansen.

Voor de reünie van Muntagna Nera heb ik van Björn zeven liederen gekregen die ik eerlijk gezegd niet kende. Ik heb er een aantal uitgekozen die me lagen qua tekst, en ik heb die liederen – die door de volkszanger Matteo Salvatore geschreven zijn in het dialect van de Gargano – vervolgens uitgeschreven en vertaald naar het Italiaans en het Nederlands. Geen sinecure: voor één lied heb ik de buurt afgestroopt naar Italianen die me konden helpen bij twee regels die ik niet verstond. Dat is pas na heel veel moeite gelukt met behulp van enkele oudere vrienden die afkomstig zijn uit de Gargano.”

SALVATORE CARLINO

Siciliaan Salvatore Carlino (68) is de peetvader en de pitbull van Muntagna Nera, een man met een groot hart en een explosief temperament. Hoewel hij een diepe liefde voor de volksmuziek uit zijn vaderland koestert, gaat zijn vocale voorkeur toch uit naar de populaire Napolitaanse liederen. Als hij boos of gefrustreerd is – omdat hij niet mag zingen wat hij wil, of omdat Björn hem te vaak corrigeert bij de repetities –, barst hij in een gespierd belcanto uit dat de omstanders tegelijk vertedert en de haren ten berge doet rijzen. Carlino – zoals hij meestal genoemd wordt – is één van de meest kleurrijke figuren in dit gezelschap, al is het maar omdat hij zich in een mengtaaltje uitdrukt dat bovenop de Italiaanse wortels gebroken Nederlands, bevat, en zelfs flarden Duits. Dit is het verhaal van Carlino.

“Ik ben in 1942 geboren in het havendorp Licata op de Siciliaanse zuidkust. Op 30 augustus 1960, toen ik 18 was, ben ik naar Duitsland geëmigreerd om er in de mijnen te werken. Niet omdat ik arm was in Sicilië, maar omdat ik me meer kon permitteren als ik emigreerde. De tocht naar het noorden verliep in die tijd voor elke mijnwerker via Verona, waar we medisch onderzocht werden om na te gaan of we meer geschikt waren voor de mijnen of voor de fabriek. Ik wou absoluut naar de mijn, en dat kon gelukkig ook.

In 1965 ben ik vanuit Duitsland naar België geëmigreerd. Hier in Winterslag zitten veel Sicilianen, maar vrijwel geen enkele uit mijn streek: met mij zijn 500 Sicilianen uit Agrigento naar het noorden geëmigreerd, maar die zijn vrijwel allemaal in Duitsland terechtgekomen of

als ze naar België gingen, in Luik. De Sicilianen hier zijn voornamelijk uit de provincie Palermo. In Genk heb ik eerst 7 jaar in de Fordfabriek gewerkt alvorens ik voorgoed terug de mijn inging: eerst een paar maanden in die van Winterslag, daarna in de mijn van Waterschei tot die in 1987 gesloten werd. Daar had ik intussen het diploma van Schietmeester behaald [een schietmeester boort met behulp van springstoffen nieuwe mijngangen uit – SG].

In mijn dorp op Sicilië was de muziek die me omringde vooral volksmuziek in het dialect, vaak zelf gecomponeerd: mensen maakten een melodie en verzonnen er naderhand woorden bij. Wie vroeg op moet staan om een hele dag met paard en kar op stap te zijn – er waren in mijn jeugd vrijwel geen auto's op Sicilië – begint vanzelf te zingen. Ook de serenade was populair bij jongens die hun geliefde op het balkon wilden toezingen. Ik werd omwille van mijn goede stem geregeld gevraagd of ik niet in de plaats van andere jongen de serenadehonneurs wou waarnemen. Muziek was belangrijk in dat verband: wie goed kon zingen kreeg makkelijker een lief. Volksmuziek werd ook gebruikt om uit te dagen, om te jennen, om pijn te doen.

Er werd veel gezongen in mijn jeugd, vaak in groep. Ik herinner me nog precies de instrumenten die meespeelden, de tamburello, de marranzano (een soort mondharp), de bamboefluiten. Ik vind het ook fijn dat we die liedjes uit de dorpen opnieuw gaan brengen met Björn, al ken ik ze lang niet allemaal. Ze klinken wel vertrouwd in de oren omdat het melodieën uit het zuiden zijn, waar mijn stem zich gemakkelijk naar richt. De dialecten van Napels

MARIO LEUCI

af naar beneden zijn ook voldoende verwant om ze te herkennen, al zijn er opvallende verschillen, zelfs binnen Sicilië. Zo ook met de muziek: het Siciliaanse duet *Zumba L'Ariula* dat ik met Muntagna Nera ga brengen ken ik bijvoorbeeld niet omdat het uit een andere streek komt dan de mijne, al versta ik het meeste wel. Op vergelijkbare wijze kan ik mijn collega's van Muntagna Nera helpen met dingen die zij niet verstaan: één van de zangeressen heeft dagenlang gezocht naar de vertaling van een woord uit een Siciliaans liedje: ik herkende het onmiddellijk.

Björn wil graag de liedjes in het dialect doen, maar ik wil ook graag Napolitaans belcanto brengen. Als de nieuwe Muntagna Nera nu wél blijft bestaan zal het me, hoop ik, wel eens lukken mijn ding te doen. Want ik ben dol op zingen: ik vind het fijn na een pintje bier allegria te maken. Ik heb vroeger ook bij Bella Italia gezongen, en ik ben blij dat mijn stem herleeft bij de reünie van Muntagna Nera: als je niet zingt vergaat je stem, zeker na 25 jaar in de mijn."

Als gangmaker van het folkloreegezelschap I Campagnoli is Mario Leuci (60) een voor de hand liggend lid van de oude en de nieuwe Muntagna Nera, al is hij dan geen zoon van een mijnwerker. Dit is het verhaal van Mario, maar ook een beetje dat van zijn vrouw Maria Laganà en haar vader Giacomo, die zijn volk haar eigen muziek leerde kennen.

"Mijn vader is afkomstig uit Lecce in Apulië, mijn moeder uit Treviso nabij Venetië. In tegenstelling tot de andere collega's bij Muntagna Nera is mijn vader niet vlak na de oorlog naar België gekomen om er mijnwerker te worden. Hij was er namelijk al in 1927, op vraag van zijn broer die in de textielnijverheid rond Verviers actief was: mijn vader wist namelijk het een en ander van stoffen af. Tijdens de oorlog kwam hij naar Genk om er textiel te presenteren en te verkopen. Hij leerde in Genk mijn moeder kennen die naar Zwartberg gekomen was om haar tante te helpen die als naaister de kost verdiende. Het was nooit de bedoeling dat moeder in België zou blijven, maar de oorlog heeft daar anders over beslist. Ik ben geboren in Hasselt, waar mijn ouders intussen naartoe verhuisd waren om er conciërge te worden in een gelatinefabriek."

Mijn ouders zongen allebei graag, mijn vader zelfs in die mate dat ze hem de napolitano noemden, omdat hij zo verzet was op de Napolitaanse liedjes van (vooral) Beniamino Gigli. De broer van mijn vader, mijn oom, was een professioneel operazanger met een mooie carrière in Italië; die heeft zelfs nog in het Casino van Waterschei opgetreden."

De vader van Mario's vrouw Maria – Giacomo Laganà – heeft een bijzondere rol gespeeld in de muzikale emancipatie van de Genkse Italianen: "mijn vader was een sociaal bewogen man die van veel verenigingen de voorzitter was. In 1958 is hij benoemd tot de ereburgemeester van de Genkse Italianen, en je zou eigenlijk kunnen stellen dat hij de Italiaanse volksmuziek in Limburg geïntroduceerd heeft. Om de Italiaanse migranten een medicijn te bieden tegen hun wurgende heimwee organiseerde hij folkloree-avonden met zang en dans uit het zuiden van Italië, en in 1968 heeft hij I Campagnoli gesticht, waar verschillende Muntagna Nera-leden in gezongen hebben en, in het geval van Michele Zori, nog altijd zingen.

"Voor het repertoire van I Campagnoli kon mijn vader een beroep doen op zijn ervaringen als muzikant: hij ging vanaf z'n derde met zijn eigen vader op stap, die een organetto-speler was. Het eerste optreden van I Campagnoli was vooral aan de tarantella gewijd, en dat was aanvankelijk ook het hoofdbestanddeel van het menu."

Volgens Maria werd dat menu vooral uitgebreid toen zij zelf toetrad in 1968, en Mario – met wie ze intussen verkering had – in 1970: "Maria en ik hebben verder gezocht, en we werden daarbij geholpen door de eerste generatie videocamera's waarmee we op onze reizen in Zuid-Italië liederen en dansen konden registreren. Zo hebben we een eigen repertoire uitgebouwd, maar ik heb zelf ook veel geleerd. Een oude

Siciliaan heeft me namelijk de marranzano leren bespelen, een soort mondharp die je tussen de lippen klemt en met de vingers betokkelt: toon vormen doe je door je mondholte groter of kleiner te maken. Ik beheers momenteel zo'n vijf tonen. De marranzano begeleidt gezongen muziek, en fungeert een beetje zoals de bas-snaren van een gitaar: ze maakt een beetje melodie maar ondersteunt toch vooral het ritme."

"Met I Campagnoli zijn we er, meer dan de andere groepen denk ik, in geslaagd een oud repertoire aan te boren. Wij hebben de Italianen van de eerste generatie gevraagd naar hun oudste platen. Wij zingen liedjes die Maria's Calabrese grootvader zong, en zelfs de vader van haar grootvader. De teksten van liedjes zoals Michele ma verwijzen naar de Turkse invasie van de Turken in Puglia, die in de 15de eeuw plaatsvond. Er is ook een tarantella die de verdrijving van de Saracenen uit Italië beschrijft."

"Het is jammer dat je de jongere Italianen moeilijk kan warm maken voor I Campagnoli. We hebben er wel een aantal, maar die concentreren zich vooral op de optredens, en repeteren te weinig. Dat is eigenlijk fout: je moet repeteren om nog beter te worden. Weet je, die jongeren werken allemaal, en die hebben zoveel mogelijkheden om hun vrije tijd in te vullen. Wij waren vroeger blij met I Campagnoli, want dat was een manier om eens van huis weg te zijn en het andere geslacht te ontmoeten. De eerste generatie die in het moederland opgegroeid is was streng op zijn kinderen."

TORE EN IVO DELEDDA

Tore en Ivo Deledda zijn Sarden, wat (naar hun eigen zeggen) verklaart waarom ze de rustigste en meest evenwichtige leden van Muntagna Nera zijn. Dit is het verhaal van Tore.

"Ik ben in 1956 op Sardinië geboren, maar ik vierde mijn eerste verjaardag in de barakken op de Noordlaan, achter het kliniekse. Mijn moeder komt uit Siniscola, mijn vader uit Posada, allebei op de Sardische oostkust.

Mijn vader is in 1955 met de laatste lichte Italianen naar Genk gekomen, en hij had het dus beter dan de Italiaanse migranten van de eerste generatie, die Genk niet mochten verlaten, en verplicht waren in de mijn te werken. Hoe slecht die eerste generatie hier behandeld werd blijkt het best uit de opschriften die je soms terugvindt bij cafés: "Verboden voor honden en Italianen".

In 1962 zijn we op de tweede cité komen wonen, aanvankelijk in een huisje zonder stromend water. Mijn vader had het idee om water uit de naburige pomp met een dikke buis naar ons huis en dat van onze Poolse buurman te leiden, maar die was niet geïnteresseerd omdat hij kort daarop zou verhuizen. De betreffende buis mocht wel door zijn tuin lopen. Op een bepaalde zaterdagochtend echter, toen mijn moeder de was wou doen, bleek de wateraanvoer tot een dun straaltje herleid te zijn, en dat kwam omdat de Poolse buurman er niks beters op gevonden had dan met een kleine buis water uit onze dikke buis water af te tappen. Mijn vader, een temperamentvol man, is toen met getrokken mes naar de burens gestormd, en het is goed dat hij alleen de buurvrouw thuis vond, of er was bloed gevloeid.

Dat temperament is het enige dat de Sarden met de Italianen van het vasteland gemeenschappelijk hebben. We zijn eigenlijk geen Italianen: Sardinië heeft vooral Spanjaarden en Grieken over de vloer gehad. En dat heeft zo z'n gevolgen voor onze persoonlijkheid: wij houden het graag kalm, terwijl Italianen vaak lawaaiiger en theatraler zijn. Om die reden gaan veel Genkse Sarden makkelijker met de Turken om dan met de andere Italianen. Wij vormen als Sarden ook een hechtere gemeenschap dan de andere Italianen. Vroeger was dat nog meer het geval: de eerste Sarden in Genk kan je goed met die oudere Turken vergelijken, altijd samen, vaak feest. Een doopfeest werd destijds voor 300 à 400 man georganiseerd: alle Sarden mochten meedoen, van welk dorp ze ook waren. Nu is dat helaas niet meer zo.

Omdat onze cultuur zo anders is dan die van het Italiaanse vasteland, is onze muziek ook heel verschillend: wij hebben als één van de weinige Europese volkeren nog levende polyfone zangtradities bewaard. Vroeger was ik beschaamd over het "geiterige" in onze meerstemmige muziek: onze polyfonie bootst de natuur na, de wind, de vogels, de schapen, de geiten. Ik vind het prachtig dat de 18-jarige Sarden die nu door Genk cruisen in hun cabrio's Sardische volksmuziek uit de speakers durven laten spatten. Ik zou dat nooit gedurfd hebben.

Onze muziek is ook vooral vocaal. De gitaar is pas rond 1940 in Sardinië geïntroduceerd. In de buurt van de hoofdstad Cagliari wordt de launeddas nog gebruikt, een rietfluit met drie pijpen die als een doedelzak klinkt. Zou het

kunnen dat de launeddas misschien de voorloper van de doedelzak is? Een doedelzak is namelijk niks meer dan een launeddas met een blaasbalg eraan...

De religieuze muziek uit Sardinië – de cuncordu – is gebaseerd op een melodie die door de voce gezongen wordt; daartegenaan worden typisch drie tegenstemmen gebouwd: een contra (de laagste), een basso, en een mezzavoce (de hoogste). De wereldse variant van cuncordu is tenore, maar dat is ook de naam van de keelstem die aan de canto e poesia toegevoegd wordt, een genre dat gebaseerd is op spontane poëzie op rijm, die ter plaatse verzonnen en gezongen wordt. Mijn 86-jarige vader, die intussen teruggegaan is naar Sardinië, is daar een krak in: hij kan uren aan de gang blijven met een thema dat je hem aanreikt, wat dat ook is. Poesia is ook in hoge mate een competitief genre: ik zag ooit hoe twee dichters uren met elkaar aan de gang bleven, de ene op het thema "kruis", de andere op het thema "zwaard". Uiteindelijk won de kruisdichter omdat hij in zijn poëzie spitsvondig ook het zwaard betrok: wie het zwaard trekt komt uiteindelijk in zijn graf terecht, onder een kruis.

De tenore voegt met zijn diepe keelstem om de twee regels iets toe aan de stem die de poesia zingt, tenminste als de versstructuur in ottava rima is (met 8-regelige strofen). Als de structuur anders is, zoals bij de terzina, hoor je de tenore op andere momenten. Ik heb mijn vader enkele dagen geleden gebeld met het verzoek me poesia over Santa Barbara – de patrones van de mijnwerkers – op te sturen om te zingen met Muntagna Nera. Helaas was het gedicht dat hij

doorstuurde noch ottava noch terzina, waardoor ik er niks mee kon doen (want waar moet de tenore dan?). Het grappige is dat hij me, toen ik hem dat voorzichtig vertelde, meteen aanbod op dat eigenste moment een nieuw gedicht te maken...

Het valt me op dat dit project mensen aan het denken zet. Mijn 34-jarige dochter Manuela, bijvoorbeeld, is erg enthousiast, die zit thuis te zingen en nieuwe spullen te zoeken. Ik hoop echt dat Muntagna Nera nu wel blijft bestaan na het concert en de tournee door Vlaanderen."

BJÖRN SCHMELZER

*Het mag vreemd lijken dat een muzikanten-collectief dat zich vooral op de uitvoering van vroege "kunstmuziek" toelegt met amateurzangers naar de wortels van volksmuziek wil peilen. Maar eigenlijk is dat niet zo verwonderlijk: Björn Schmelzer, de leider van *graindelavoix*, bestrijdt al zolang hij met muziek bezig is de artificiële grenzen tussen "kunstmuziek" en "volksmuziek".*

Björn heeft ook nooit de controverse geschuwd. Met de heroprlichting van de legendarische Muntagna Nera-muziekclub neemt hij nochtans een risico, want er zitten een aantal onzekere factoren aan de onderneming: "onze eerste zorg toen we vorig jaar met de voorbereiding begonnen was het repertoire en de zangers: is er genoeg, kennen de mensen het nog, en zijn ze voldoende podiumfähig om het in concert uit te voeren? Om een antwoord te vinden op die vragen heb ik vorig jaar met Jan Van Oustryve een week lang in Genk gewoond om de oude leden van Muntagna Nera op te sporen, en eventuele nieuwe mensen te vinden."

"De oude leden hebben uiteraard het grootste deel van het repertoire aangedragen; daar hebben we een aantal nieuwe dingen aan toegevoegd. Het programma is in elk geval zeer divers: het gaat van echt volkse genres zoals *carrittera's* en *tammuriata's* over café chantant tot het razend populaire Napolitaanse *belcanto* uit de eerste helft van de vorige eeuw. De Sarden hebben het best de voeling met hun traditionele cultuur bewaard. Met hen gaan we materiaal uit de nog levende polyfone tradities uitvoeren. Het is fantastisch om te zien dat zangers die dat repertoire niet of nauwelijks zelf gezongen

hebben er nu toch aan durven beginnen. De Sard Tore Deledda, bijvoorbeeld, heeft dit repertoire altijd willen brengen, maar hij is er uit schroom voor de oudere generaties vanaf gebleven. Van de continentale Italianen heeft Angelo de Simone – die in de buurt van Lecce in Puglia geboren is – veel materiaal meegebracht van de Nuova Compagnia di Canto Popolare, een Italiaanse groep die sinds 1970 Zuid-Italiaanse volksmuziek "restaureert". Het probleem met dat materiaal is dat die bewerkingen soms zo overgearrangeerd zijn dat een en ander kitsch wordt: zo erg als Angelo Branduardi is het gelukkig nog niet maar men steekt wel graag bij elke 16de-eeuwse *villanesca* een dwarsfluit."

"Met Angelo de Simone gaan we vooral die *tammuriata's* doen, een met de *tarantella* verwante trommeldans die vooral in de dorpen rond de Vesuvius terug te vinden is: in één van die dorpen borrelen de *tammuriata's* tijdens de jaarlijkse kermis spontaan op tegen middernacht, en dan hoort men op de voorgrond het geluid van de trommels en de *castagnetten*, en tegen de achtergrond de *Napolitana's* van de *botsauto's*. Dat is echt "tarantellatherapie": de demonen uit de grond stampen. En het is fijn te merken dat de volkscultuur misschien verdwijnt, maar toch ook nog spontaan opborrelt."

Wat Björn met dit project onder meer helder wil krijgen is dat "volks" niet persé "oorspronkelijk" of "onbezoedeld" betekent. Want wat is oorspronkelijk? "Het geestige duet *Zumba L'Ariula* dat we brengen is in 1954 door de Amerikaanse etnomusicoloog Alan Lomax in een Siciliaans dorpje opgetekend: authentieker kan haast niet,

of wel? Maar wat Lomax in dit geval gedocumenteerd heeft is een folkrevival uit de jaren '50: het liedje zelf is veel ouder, maar het werd in de jaren '30 en '40 actief gestimuleerd door Mussolini. Op dezelfde wijze is de *cuncordu*, de nog levende religieuze polyfonie uit Sardinië geen volledig spontaan gegeven: men vermoedt dat het in de 16de eeuw door *falsobordone*-zangers van het vasteland is aangeleerd. Dat repertoire heeft zich vervolgens aan de lokale normen aangepast, en het heeft zich uiteraard verder ontwikkeld. Opedrongen repertoire krijgt daarmee een nieuwe spontaniteit. We moeten af van het idee dat er een hard onderscheid tussen "echt" en "nep" te maken zou zijn in volksmuziek. Sommige Sardische polyfoniegroepen zijn dermate geprofessionaliseerd dat ze hun repertoire volkomen authentiek kunnen laten klinken: wat je daar hoort is niet de spontane tenore [genre gebaseerd op de *gutturale* basstem die als tegenstem toegevoegd wordt aan Sardische zang – SG] die na een harde dag werken in het veld weerklinkt. Voor de film die we gaan tonen bij het concert zijn we in het Sardische dorp van Tore Deledda gaan filmen, waar ze ter onzer ere een feestje bouwden met tenore: misschien niet zo goed als de professionele ensembles, wel spontaan. We worden soms te gemakkelijk verblind door perfectie: kwaliteit is niet altijd een parameter van spontaniteit."

Een tweede stokpaardje dat Björn bij de wedergeboorte van Muntagna Nera graag berijdt is zijn weerzin tegen het alom aanvaarde strakke onderscheid tussen volksmuziek en kunstmuziek. In een interview voor *De Stand* had hij me vorig jaar al verteld dat die grens zijns inziens "door het establishment geconstrueerd is om

de eigen identiteit te rechtvaardigen. En dat is zeer legitiem: elke maatschappij scheidt leden van niet-leden. Maar ik toon graag aan dat die grenzen artificieel zijn".

Dat is zeker in Zuid-Italië het geval waar volkszangers spontaan technieken gebruiken die wij met klassiek zouden associëren: "als je naar de Genkse Siciliaan Salvatore Carlino luistert dan hoor je de gezwellenheid die je met *belcanto* associeert, maar ook meer volkse invloeden uit een veel oudere traditie. Dat is niet zo vreemd, want veel zuidelijke Italianen zingen op die dubbele manier, waardoor repertoires in elkaar schuiven. Dat heb je eigenlijk in het hele Middellandse-Zeegebied: de Portugese *Fado* die wij kennen is ook in zekere zin een consensus-repertoire dat sterk gelijk op, maar minder rijk is dan de individuele repertoires die je in de Portugese dorpen hoort. Het verschil tussen *Fado* en Napolitaanse liederen is het feit dat die laatste heel snel door opera gerecupereerd zijn: zangers zoals Mario Lanza hadden zelfs een dubbele carrière als populaire radioster en operazanger. Ook dat is niet zo gek: aan het begin van de eeuw gingen operazangers in Antwerpen na de voorstelling hun aria's van bijvoorbeeld Gounod in het Antwerps overdoen in het café chantant. De afstand is echt niet zo groot."

Het is wonderbaarlijk hoe Björn bij dit project met zijn zangers omgaat. Tijdens de lange voorbereiding – waarvan ik drie dagen meemaakte – toont hij zich een teder en geduldig despoot en een meester in de niet-technische *retouche*. Als hij wil dat Maria Morgante – de *primadonna* in dit gezelschap – haar tekst meer moet dragen

om de omfloerste blues in haar noten minder te laten zweven, vraagt hij haar "piu parlando" te zingen: "net zoals bij graindelavoix coach en kadreer ik liever dan te dirigeren: de Muntagna Nera-zangers bepalen in essentie zelf hun stijl. De meesten van hen hebben een natuurlijke melancholie en tristesse in de stem die dit soort muziek boeiend maakt. Dat hoeft ik er dus niet in te brengen, laat staan dat ik dat plat wil slaan."

"Ik bepaal wel wie welke liederen zingt. Iedereen wil graag de Napolitana's doen, maar dat ligt lang niet alle zangers. Michele Zori is een goed voorbeeld. Hij was destijds in eerste instantie de zelfverklaarde valiezendrager van Muntagna Nera, totdat hij zich tijdens een invalbeurt tot een ware revelatie ontpopte. Michele zingt dezerdage vooral bij het folkloren-ensemble I Campagnoli, en het was in die hoedanigheid dat ik hem op een tape hoorde bij Mario Leucci, gangmaker van I Campagnoli en tevens lid van de oude

en nieuwe Muntagna Nera. Die tape flatteerde Michele niet echt, want hij kreeg weinig plaats naast de instrumenten, waardoor hij nauwelijks opviel. Maar hij kwam weer in beeld toen ik een stem zocht voor café chantant-repertoire uit Foggia dat ik aan het repertoire zou willen toevoegen: boeiend materiaal dat zich tussen volksmuziek en gestandaardiseerd repertoire in bevindt: de teksten zijn traditioneel, het rumba-ritme uiteraard niet. Michele kende die liederen niet, maar hij deed het meteen verbluffend raak, met de bijbehorende stembuigingen en ritardando's. Wat hij nu zingt doet hij tien keer beter dan de Napolitana's die hij zou willen doen, al is hij nog te bang om zijn voorbeelden los te laten."

"De Muntagna Nera-leden zijn eigenlijk zo goed dat je je afvraagt wat er zou gebeuren als deze natuurtalenten (opnieuw) in een carrière konden investeren...."

Muntagna Nera:

Maria Morgante	zang
Pina Canale	zang
Manuela Deledda	zang
Salvatore Carlino	zang
Angelo De Simone	zang
Michele Zori	zang
Mario Leuci	maranzano, tamburello
Tore Deledda	zang
Ivo Deledda	zang, sardische chitarra
Antonio Todde	zang, poesie
Giovanni Carta	zang
Mauro Sfamurri	organetto, fisharmonica

graindelavoix:

Silvie Moors	zang
Regina Albanez	chitarra
Anne Niepold	organetto
Paul De Troyer	zang
Lieven Gouwy	zang
Raphael De Cock	zang, trunfa
Jan Van Outryve	chitarra battente, colascione, cetera
Floris De Rycker	chitarra, tiorba
Björn Schmelzer	zang, chitarra battente
Filip Jordens	maestro delle ceremonie

Credits

Regie & scenografie: Filip Jordens, Björn Schmelzer
 Geluid: Bart Celis
 Licht: Raf Wouters
 Fotografie: Ellen Smeets
 Film: Wim Scheyltjens, Björn Schmelzer
 Beeldresearch: Katherine Schmelzer
 Kostuums: Anna Seniow
 Productieleiding: Hendrik De Rycker
 Productieondersteuning: Katrijn Degans
 Interviews en portretten: Stefan Grondelaers
 Redactie: Silvie Moors
 Research & concept:
 Jan Van Outryve, Björn Schmelzer

Met dank aan Casa Papa Giovanni voor het gastvrij ter beschikking stellen van de geweldige repeteerplek.

Dank aan de leden van Muntagna Nera voor het openstellen van hun rijke archieven.

Met bijzondere dank aan het personeel van C-mine cultuurcentrum!

Een project van graindelavoix en C-mine cultuurcentrum met de steun van de Dienst Cultuur van de stad Genk en van de Erfgoedcel MIJN ERFGOED - www.mijnerfgoed.be.

Extra dank aan Maria Laganà.

MUNTAGNA NERA OP TOURNEE DOOR VLAANDEREN

- 2 april 2011 Handelsbeurs Gent
- 8 april 2011 CC De Werf Aalst
- 9 april 2011 De Roma Antwerpen
- 16 april 2011 CC Mechelen Mechelen
- 21 april 2011 C-Mine Genk
- 22 april 2011 30CC Leuven

